

فلسفہ

از نگاہ فیلسوفان تحلیلی

محمد بن احمدی

پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی

نشانی	قلمروهای هستی از نگاه فیلسوفان تحلیلی
قم، خیابان معلم، پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، نشر پژوهشگاه	محمد امین احمدی
علوم و فرهنگ اسلامی	ناشر
تلفن و دورنگار: ۳۷۸۳۲۸۳۳ - ۲۵	پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی
ص.پ: ۳۷۱۸۵/۳۶۸۸	وابسته به دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم
کدپستی: ۳۷۱۵۶۱۶۵۹۱	تهیه
مراکز پخش	پژوهشکده فلسفه و کلام اسلامی
۱. قم، میدان شهید، تلفن و دورنگار ۳۷۸۳۲۸۳۴ - ۲۵	سروراستار
۲. تهران، خیابان انقلاب، روبروی در دانشگاه تهران، پاساژ فروزنده،	محمدباقر انصاری
طبقه همکف، واحد ۳۱۲، تلفن: ۶۶۹۵۱۵۳۴ - ۲۱	ویراستار
وبگاه: www.pub.isca.ac.ir	د. اسماعیل انصاری
رایانامه: nashr@isca.ac.ir	مؤکرافه چاپ و صحافی
فروشگاه مجازی نشر: www.shop.isca.ac.ir	چاپخانه مؤسسه برستان کتاب
فروشگاه نشر دیجیتال: www.pajooahaan.ir	چاپخانه زمستان ۱۳۹۸
هزینه حق برای ناشر محفوظ است	تیراگان ۲۰۰
	قیمت: ۱۰۰۰۰ تومان
	عنوان: ۵۶۷؛ مسلسل: ۸۸۸

سرشناسه:	احمدی، محمد امین، ۱۳۴۳ -
عنوان نام‌پدیدآور:	قلمروهای هستی از نگاه فیلسوفان تحلیلی / محمد امین احمدی، چه پژوهشکده فلسفه و کلام اسلامی
مشخصات نشر:	قم: دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، معاونت پژوهشی، پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، ۱۳۹۸
مشخصات ظاهری:	۶۶۴ ص
شابک:	۱۱۰۰۰۰ ریال
وضعیت فهرست‌نویسی:	فیا
یادداشت:	کتابنامه: ص. [۶۱۳] - ۶۲۵؛ همچنین به صورت زیرنویس
یادداشت:	نمایه
موضوع:	هستی‌شناسی
موضوع:	هستی‌شناسی (فلسفه اسلامی)
شناسه افزوده:	دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، معاونت پژوهشی، پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، پژوهشکده فلسفه و کلام اسلامی
رده‌بندی کنگره:	BD ۳۱۸
رده‌بندی دیویی:	۱۱۱
شماره کتابشناسی ملی:	۵۸۸۹۶۴۷

۱۳	سخنی با خواننده
۱۷	پیش‌گفتار

به‌شماره اول: مباحث مقدماتی

۲۵	فصل اول: تحلیل معناشناختی مفهوم وجود
۲۵	۱. طرح مسئله
۲۹	۲. آیا وجود صفت است؟
۳۱	فروکاستن وجود محمولی به «نسبت این‌همانی» و «سور»
۴۲	۳. نقد و بررسی
۵۲	مرور و نتیجه‌گیری

۵۵	فصل دوم: رویکردهای تحویل‌گرایانه در وجودشناسی
۵۵	مقدمه
۵۶	تحویل‌گرایی
۵۷	۱. تحویل‌گرایی وجودشناختی

۲. تحویل‌گرایی معناشناختی ۵۹
۳. تحویل‌گرایی علمی ۶۲
- الف) نومی‌الیسم اکامی ۶۵
- تحلیل و بررسی ۷۲
- ب) تجربه‌گرایی کلاسیک لاک، بارکلی و هیوم ۷۴
۱. جان لاک ۷۵
۲. تجربه؛ ادراک حسی و باطنی ۷۶
۳. انواع و ادیان، تصورات ۷۸
۳. تجربه‌باور و وجودشناسی لاک ۸۴
۴. اهمیت تاریخچه تجربه‌باوری لاک در فروگاهی وجودشناختی ۸۶
- ۲) تحویل‌گرایی ایده‌باورانه بارکلی ۸۸
- نقد و بررسی ۹۳
- ۳) هیوم ۹۹
۱. شکاکیت وجودشناختی هیوم ۹۹
۲. معرفت‌شناسی هیوم ۹۹
۳. شناخت امور واقع ۱۰۱
۴. وجودشناسی هیوم ۱۰۳
- نقد و بررسی ۱۰۷
- ج) اتمیسم منطقی راسل - وینگشتاین ۱۱۱
- ۱) زمینه روی‌آوری راسل به اتمیسم منطقی ۱۱۲
۱. تأثیرپذیری از وینگشتاین ۱۱۲
۲. دیدگاه دوبخشی وینگشتاین در رساله ۱۱۳
- تقریر برهان ۱۱۷
- ۲) چیستی اتمیسم منطقی ۱۱۹

۱۲۲	۱- التزامات وجودشناختی راسل
۱۲۴	۲- امور واقع
۱۲۸	۳- فروگاهی وجودشناختی راسل
۱۳۲	۴- نظریه توصیف‌ها و اسمای خاص
۱۳۴	۵- تابع صدق و گزاره‌های مولکولی
۱۳۴	۶- مجموعه‌لات منطقی
۱۳۶	۷- اعداد و طبقات
۱۳۹	۸- اشیای مادی و مجموعه‌لات منطقی
۱۵۰	۹- تعداد نام منطقی
۱۵۴	(د) تلقی زبان‌شناختی مارنپ از وجود
۱۵۴	(۱) دلیل روی آوردن کارنپ به تلقی زبان‌شناختی از وجود
۱۵۹	(۲) جهان اشیا
۱۶۱	(۳) دستگاه اعداد طبیعی
۱۶۹	(ه) التزامات هستی‌شناختی کواين
۱۷۶	(۱) معیار التزامات وجودشناختی
۱۸۰	(۲) آیا کواين دو نوع وجودشناسی داشته است؟
۱۸۴	نقد و بررسی
۱۸۷	مرور و نتیجه‌گیری

بخش دوم: موجودات انتزاعی

۱۹۳	مقدمه
۲۰۷	فصل اول: هستی‌شناسی کلیات (۱)
۲۱۲	۱. وجودشناسی دومقوله‌ای

- الف) حمل ۲۱۲
- ب) دلالت مفاهیم انتزاعی ۲۱۴
- ج) امکان منطقی اتصاف اشیا به پاره‌ای اوصاف غیر محقق ۲۱۹
۲. آیا می‌توان اساساً به وجود کلیات قایل شد؟ ۲۲۳
- الف) پیامدهای نامطلوب واقع‌انگاری ۲۲۳
- ب) اراکین بین‌مای بدیل ۲۳۴
- ۱) نام‌انگاری بی‌پیرایه ۲۳۵
- ۲) نام‌انگاری فرازمانی ۲۵۰
- ۳) نظریه مجموعه‌ای کلیات یا خاصه‌های جزئی انتزاعی ۲۵۶
- ۴) مفهوم‌انگاری ۲۵۹
۳. قلمرو موجودات کلی ۲۶۲
- الف) آیا به ازای هر مفهوم انتزاعی، موضوع کلی وجود دارد؟ ۲۶۲
- ب) آیا می‌توان به وجود کلیاتی قایل شد که فردی محلی در خارج نداشته باشد؟ ۲۷۰
- مرور و نتیجه‌گیری ۲۷۷
- فصل دوم: اقسام کلیات ۲۸۳
- خاصه‌ها، انواع، نسب و اعداد ۲۸۳
۱. خاصه‌ها ۲۸۵
- خاصه چیست؟ ۲۸۵
- نتیجه‌گیری ۲۹۴
۲. انواع طبیعی ۳۰۱
- الف) مفهوم انواع طبیعی ۳۰۲
- ب) تمایز انواع طبیعی از خاصه‌ها ۳۰۳
- ج) واقع‌انگاری - ذات‌انگاری ۳۰۷

۳۲۸		د) قرارداد انگاری
۳۳۴		۳. نسبت
۳۴۰		۴. عدد
۳۴۱		الف) واقع انگاری (افلاطون گرایی)
۳۴۳		۱) تقریر برهان
۳۴۴		۲) نقد و بررسی برهان
۳۵۶		ب) مفهوم انگاری
۳۵۹		۱. نام انگاری حقیقت انگارانه
۳۵۹		۱- روایت اخسته از نام انگاری حقیقت انگارانه
۳۶۰		۲- روایت سهیمه بر نام انگاری حقیقت انگارانه
۳۶۲		د) نام انگاری غیر حقیقت انگارانه
۳۶۹		مرور و نتیجه گیری
۳۷۵		فصل سوم: قضایا
۳۷۸		براهین زبان شناختی بر وجود قضایا
۳۷۸		تقریری کوتاه از برهان زبان شناختی بر وجود قضایا
۳۷۹		برهان اول: قضایا به مثابه موضوعات التفاتی افعال ذهنی
۳۸۷		نقد و بررسی این برهان
۳۸۷		۱. تبیین نمایی
۳۸۹		۲. ناسازگاری با اصل صرفه جویی هستی شناختی
۳۸۹		الف) راه حل فرازبانی
۳۹۴		ب) راه حل غیر زبان شناختی
۴۰۰		ج) نظریه نسبت چند موضوعی
۴۰۷		د) نقادی های جدید

۴۱۴	برهان دوم: قضیه به عنوان معنای جمله
۴۱۶	نقد و بررسی این برهان
۴۳۶	مرور و نتیجه‌گیری
۴۴۳	فصل چهارم: ضرورت، امکان و جهان‌های ممکن
۴۴۳	طرح مسئله
۴۴۶	۱. تجربه‌گرایی و موجهات
۴۵۸	۲. تحویل‌انگاری در جهت
۴۵۸	۳. جهان‌های ممکن
۴۷۰	۴. تقریر تحویل‌انگاران از جهان
۴۸۰	۵. واقع‌انگاری ناظر به جهان
۴۸۹	مرور و نتیجه‌گیری
۴۹۱	فصل پنجم: موجودات متعالی؛ خدا، عقول و مثل
۴۹۵	۱. عدم امکان سخن‌گفتن درباره موجودات متعالی
۴۹۷	۲. برهان ناپذیری موجودات متعالی
۴۹۸	تحلیل کارکردی از زبان دینی
۵۰۲	۳. برهان‌پذیری گزاره‌های ناظر به موجودات متعالی
۵۱۰	۴. احراز صدق قطعی گزاره‌های ناظر به خدا و موجودات متعالی
۵۱۷	مرور و نتیجه‌گیری

بخش سوم: موجودات انضمامی

۵۲۳	فصل اول: اشیای انضمامی
۵۲۴	۱. اشیای انضمامی عاری از هرگونه صفت

۵۲۶	۲. شیء همچون مجموعه‌ای از خاصه‌های همبود
۵۲۷	الف) نظریه دسته‌ای طبق تفسیر واقع‌انگارانه از خاصه‌ها و اوصاف
۵۴۱	ب) نظریه تروپ‌ها (حالت‌ها و اوصاف مجزا و جزئی)
۵۴۷	ج) نظریه زیرلایه‌ای
۵۵۸	د) نظریه جوهر ارسطویی
۵۶۰	۱) مشکل نظریه‌های رقیب
۵۶۱	۲) تحلیل این نظریه از جزئیات انضمامی
۵۶۲	۳) شکل‌گشایی این نظریه از مسئله تمایز ناپذیرها و تفاوت عددی
۵۶۲	۴) تبیین جزئیات انضمامی تحویل‌ناپذیر
۵۶۴	۵) مشکلات یا پرسش‌های فراروی این نظریه
۵۶۷	مرور و نتیجه‌گیری
۵۶۷	۱. اشیای جزئی عاری از هرگونه سفت و خاصه
۵۶۸	۲. اشیای به مثابه مجموعه‌ای از خاصه‌های مبهم
۵۶۹	۳. نظریه زیرلایه‌ای
۵۷۰	۴. نظریه جوهر ارسطویی
۵۷۳	فصل دوم: امور واقع انضمامی
۵۷۳	۱. امور واقع، وضعیت امور و رویدادها
۵۷۶	الف) امور واقع
۵۷۸	ب) وضعیت امور
۵۷۹	ج) رویداد
۵۸۶	۲. فرق بین رویدادها و امور واقع
۵۹۹	۳. امکان تحویل وضعیت امور، امور واقع و رویدادها به یک مقوله وجودشناختی
۶۰۴	مرور و نتیجه‌گیری

سخن با خواننده

وجود چیست و چه تعریفی از آن در فلسفه، به‌ویژه در فلسفه تحلیلی ارائه شده است؟ وجود هستی در فلسفه تحلیلی چه قلمروها و ساحت‌هایی را شامل می‌شود؟ به بیان دیگر بر چه اموری بنا کد می‌کنیم و ویژگی‌ها و در چه شرایطی می‌توان اطلاق وجود کرد؟ آیا افزون بر اشیا و افراد انضمامی کلیات و انواع طبیعی، یعنی موجودات انتزاعی فراتر از زمان و مکان، همچون «معنا»، ذهن به معنای موجود مجرد، موجودات متعالی، قضایا، اعداد، مجموعه‌ها و خاصه‌ها نیز وجود دارند؟ یا اساساً هستی چندلایه نیست و از واقعیت‌های انضمامی‌ای همچون اشیا بی‌بطور امور واقعی‌تری که از حدود زمان و مکان فراتر نمی‌رود، تشکیل شده است؟

در این پژوهش این‌گونه پرسش‌های فلسفی از نگاه فیلسوفان تحلیلی بررسی شده و برای این منظور در موارد لازم از بررسی تطبیقی این اندیشه با متکرات فیلسوفان سنتی درباره ساحت‌های وجود و قلمروهای هستی نیز غفلت نشده است.

به اعتقاد فیلسوفان سنتی، از جمله افلاطون و ارسطو و فیلسوفان مسلمان، هستی ساحت‌های گوناگونی متشکل از موجودات متعالی، جواهر و اعراض و ماده و صورت دارد. برخی فیلسوفان جدید نیز به وجود موجودات فرازمانی و مکانی قایل‌اند؛ اما در فلسفه جدید فیلسوفان وابسته به سنت تجربه‌گرایی و تحلیلی رویکرد تقلیل‌گرایانه‌ای در پیش گرفته‌اند و بر پایه همین رویکرد، پوزیتیویست‌های منطقی، همچون کارنپ

کوشیده‌اند با تحلیل منطقی زبان نشان دهند پرسش‌های وجودشناختی از کاربرد مغالطه‌آمیز زبان ناشی شده‌اند؛ همچنین راسل و بسیاری دیگر از فیلسوفان تحلیلی معتقدند با تحلیل منطقی بسیاری از گزاره‌های موجود در زبان طبیعی، معلوم می‌شود آنچه در فهم‌های عرفی، موجود حقیقی و متمایز به شمار می‌آید، به اشیا و امور واقع بسیط تحویل پذیرند.

کوارن با این باور که تنها معرفت حقیقی و اصیل معرفت علمی است و قوانین بنیادی حاکم بر رفتار کلیه امور موجود قوانین فیزیکی هستند، سعی کرد نشان دهد برای بیان واقعی و اولیه آن، باید از تعبیرهای دالّ بر التفات که مستلزم وجود حالت‌های ذهنی است، اجتناب کرد و او بر اساس همین باور از التزام به وجود هر چیزی که برخلاف این اصل باشد، پرسش می‌کرد؛ زیرا معتقد بود زبان عادی زبان ماقبل علمی است و ما را بی‌جهت به وجود چیزهای غیر ضرور ملزم می‌کند.

آیا می‌توان به باور فیلسوفانی مانند کاین عرصه هستی را از موجودات انتزاعی تهی کرد؟ نویسنده محترم پاسخ به مسئله فوق را در منظر فیلسوفان تحلیلی در ضمن سه مسئله ذیل بررسی کرده است:

الف) از منظر فیلسوفان تحلیلی چه نقدهایی بر تلقی حکمای مدرسی اعم از مسلمان، مسیحی و یهودی وارد است؟ آیا می‌توان به کمک تیغ آگاسی تحلیل منطقی زبان یا با هر روش دیگری معلوم ساخت که التزام هستی‌شناختی به بسیاری از ساحت‌های مورد قبول حکمای مدرسی فاقد توجیه و دلیل است؟ آیا می‌توان گزاره‌های مابعدالطبیعی را به نحوی تحلیل کرد که جایی برای پرسش وجودشناختی و مابعدالطبیعی نماند یا اینکه از قبول موجودات انتزاعی و متعالی ناگزیر هستیم؟

ب) دیدگاه‌های تحویل‌گرا و تحلیلی در فروکاستن ساحت‌های وجود بر چه مبانی‌ای استوارند؟ آیا دیدگاه‌های یکسانی درباره مابعدالطبیعه و ساحت‌های هستی وجود دارد یا اینکه در هیچ‌یک از دو جهت یادشده یکسان نیستند؟

ج) رویکرد جدید در دفاع از مابعدالطبیعه و ساحت‌های وجود در میان فیلسوفان تحلیلی یا فیلسوفان نزدیک به این سنت، چگونه از مابعدالطبیعه و ساحت‌های وجود دفاع می‌کنند و چه تمایزهایی با مابعدالطبیعه سنتی و مدرسی دارند؟

در این کتاب به منظور ارائه پاسخ به پرسش‌های یادشده، دیدگاه‌های هستی‌شناختی فیلسوفان تحلیلی از چهار منظر ذیل گزارش شده است:

(۱) هستی چیست و بر چه چیزی و چگونه اطلاق می‌شود؟

(۲) رویکردهای عمده تحویل‌گرایانه در هستی‌شناسی کدام‌اند و چه ایرادهایی بر آنها وارد شده است؟

(۳) موجودات انتزاعی (موجودات فراتر از زمان و مکان) چیستند و دلایل کسانی که التزام به وجود آن را نمی‌پذیرند، کدام است؟

(۴) موجودات انضمامی را چه چیزهایی تشکیل شده‌اند؟ آیا می‌توان این سنخ موجودات را بدون التزام به وجود اسمای چیزی به نام جوهر ارسطویی توضیح داد؟ نویسنده فاضل جناب آقای دکتر محمدامین احمدی پژوهش خود را با عنوان قلمروهای هستی از نگاه فیلسوفان تحلیلی در سه بخش و هر بخش را در چندین فصل سامان داده است. وی در بخش اول به تحلیل معناشناختی فیلسوفان تحلیلی از مفهوم هستی پرداخته و در ادامه رویکردهای عمده تحویل‌گرایانه در هستی‌شناسی را معرفی کرده است؛ سپس در بخش دوم انواع و اقسام موجودات انتزاعی از نگاه فیلسوفان تحلیلی را بررسی و در بخش سوم نیز نخست از موجودات انضمامی، یعنی موجودات زمان‌مند و مکان‌مند بحث کرده و در ادامه جزئیات بنیادین و تحویل‌ناپذیری را که جهان خارج و انضمامی از آنها تشکیل شده، شناسایی کرده است.

این پژوهش در طول دوره ده‌ساله از زمان مدیریت اینجانب بر گروه فلسفه تاکنون به تیغ ارزیابی‌های متعددی سپرده شده و بازبینی‌های بسیاری شده است که در اینجا لازم است از همه این بزرگواران، نویسنده فاضل، ناظر اولیه طرح، جناب استاد

مصطفی ملکیان، همچنین ارزیابان محترم، آقایان یاسر خوشنویس و دکتر محمد کیوانفر سپاسگزاری کنم؛ همچنین از آقای دکتر مهدی ذاکری که با برخی نکته‌سنجی‌ها به پیراستگی متن کمک کردند و از همکارانم جناب آقای دکتر محمد سوری، مدیر محترم گروه فلسفه و آقای ذوالفقار ناصری و نیز همکارانمان در اداره نشر پژوهشگاه که اثر حاضر با تلاش ایشان به زیور طبع آراسته شده است، قدردانی نمایم.

ابراهیم علی‌پور

مدیر پژوهشکده فلسفه و کلام اسلامی

www.ketab.ir